

**НОВИ ШТРИХИ КЪМ ДЕЙНОСТТА НА ПРАЖКОТО
АКАДЕМИЧНО ДРУЖЕСТВО „БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“
ПО ВРЕМЕ НА МАНДАТА НА БЪЛГАРСКИЯ
ПЪЛНОМОЩЕН МИНИСТЪР В ЧЕХОСЛОВАКИЯ БОРИС
ВАЗОВ (1927 – 1932)**

**Красимира Мархалева
Карлов университет, Прага**

Красимира Мархалева. Новые штрихи к деятельности Пражского академического общества «Болгарские посиделки» в годы дипломатического мандата полномочного министра Болгарии в Чехословакии Бориса Вазова (1927 – 1932)

Ета статъа разсматривает культурную деятельность болгарской студенческой организации «Болгарские посиделки» в Праге и ее сотрудничество с болгарской легацией во время дипломатического мандата полномочного министра Бориса Вазова (1927 – 1932). В нашем исследовании мы прослеживаем эти взаимоотношения не только с точки зрения сотрудничества между болгарскими дипломатами и болгарской студенческой организацией, но анализируем также все конфликты, которые произошли между ними в течение последних трех лет мандата Б. Вазова (1930 – 1932).

Ключевые слова: «Болгарские посиделки», болгарские студенты в Праге, болгарская легация, болгарские дипломаты, культурные события, Борис Вазов

Krasimira Markholeva. New Strokes to the Activities of the Prague Academic Society “The Bulgarian Working-bee” during the Term of the Bulgarian Plenipotentiary Minister in Czechoslovakia Boris Vazov (1927 – 1932)

The current article explores the cultural activities of the Bulgarian academic organization “Bulgarian Working-bee” in Prague and its relationship with the Bulgarian embassy during the diplomatic mandate of the plenipotentiary minister Boris Vazov (1927 – 1932). In this paper we assess these relations from two different perspectives – from the perspective of their mutual cooperation and from the perspective of the bitter conflicts between the two institutions that resulted in an open split with the academic organization.

Key words: Bulgarian students in Prague, Bulgarian legation, Bulgarian diplomats, cultural events, Boris Vazov

Цел на настоящата статия е да предложи на българския читател неизвестна до този момент информация за дейността на пражкото академично дружество „Българска седянка“ по време на мандата на пълномощния министър Борис Вазов (1873 – 1957) в Чехословакия. В публикуваната от нас преди няколко години студия, посветена на историята на дружеството в междувоенна Чехословакия, акцентирахме върху сътрудничеството му с Б. Вазов през 1928 – 1929 г. и в много по-малка степен – върху драматичния обрат, който взимат отношенията между тях през 1930 – 1932 г. (Мархолева 2013). Затова основната изследователска задача, която си поставяме, е да конструираме една по-пълна картина на тези взаимоотношения въз основа на новоиздирени архивни материали и на информация от българския и чехословашкия периодичен печат.

Студентската организация „Българска седянка“ е основана през декември 1880 г. в Прага от няколко български и чешки студенти – Васил Атанасов, Александър Теодоров-Балан, Владислав Шак, Ян Мърквичка и др. Дружеството развива впечатляваща културна дейност – организира сказки, вечеринки, сътрудничи с други славянски дружества в Прага и с представители на чешкия интелектуален елит (срвн. напр. Танчев 1999, Танчев 2000, Мархолева 2012, Мархолева 2013, Мархолева 2014). По време на Първата световна война „Седянката“ преустановява съществуването си, а през есента на 1919 г. възобновява културно-обществената си дейност. Измежду най-активните участници в нейните забави са оперната певица Христина Морфова, чешкият журналист Владимир Сис, почетният консул на България в Чехословакия Владислав Шак, чешкият българист Йозеф Пата и др. (срвн. напр. Мархолева 2013: 109 – 132).

Деветоюнският преврат в България през 1923 г. и убийството на бившия български пълномощен министър в Чехословакия Райко Даскалов не само рефлектират върху отношенията между „Българска седянка“ и българската легация в Прага, но предизвикват вътрешни разногласия сред членовете на дружеството. Оформилата се група от „леви студенти“ взима страната на българските земеделски емигранти и започва пропаганда срещу правителството на Александър Цанков. Под натиска на българската легация в Прага, оглавявана от Димитър Михалчев, студентите комунисти напускат „Седянката“ и през 1924 г. създават свое дружество – „Нарстуд“. След тези вътрешни сътресения обстановката в „Седянката“ се успокоява и организацията започва да си сътрудничи с дружеството „Чехословашко-българска взаимност“ и с Българското академично дружество в Бърно, с което полагат основите на Българския национален академичен съюз в Чехословакия (БНАС) (Мархолева 2013: 115 – 119).

Отношенията на „Седянката“ с българската легация в Прага също се нормализират. Тази тенденция се запазва и при приемника на Д. Михалчев – Борис Вазов (1873 – 1957). Скоро след като връчва акредитивните си писма на чехословашкия президент през декември 1927 г., той бърза да се запознае с българските студенти в Прага – в началото на януари 1928 г. Б. Вазов ги кани на новогодишно тържество в легацията. Няколко дни по-късно самият той е един от официалните гости на новогодишната вечеринка на „Седянката“ (Николова 2000: 91, 93).

По време на своя дипломатически мандат д-р Борис Вазов продължава външнополитическата линия на своя предшественик – преодоляване на международната изолация, в която се намира България, изглаждане на отношенията между нея и Кралството на СХС¹, решаване на малцинствения въпрос с посредничеството на Чехословакия.² Това е една от основните задачи, които си поставя и създаденият през лятото на 1926 г. Български национален студентски съюз (БНСС), чийто съучредител и член е „Българска седянка“ (Студентска борба 1940: 1). Възприемайки стратегията на българските управляващи, ръководството на БНСС смята, че главна предпоставка за постигане на тази цел е сближаване на българските с другите южнославянски студенти. До 1928 г. обаче между тях „не съществуват никакви реални връзки“ поради тенденциозните обществени нагласи и външнополитическите приоритети на двете държави (Петров 1928: 2). Единственото „приятно изключение“ се оказват българските студенти в Прага. „Ние с изненада узнаваме за поканата, която нашето академическо д-во „Българска седянка“ е получило от страна на три югославянски студентски д-ва там за сътрудничество“, се отбелязва в периодичния орган на БНСС (Петров 1928а: 2). Става дума за подетата през пролетта на 1928 г. от „Българска седянка“ и студентското дружество „Югославия“ инициатива за културно сътрудничество. Парадоксално, но факт – едно трагично събитие в България, земетресението в Чирпан през април 1928 г., „помага“ за това сближаване. Двете дружества организират концерти с благотворителна цел в полза на пострадалите от земетресението. В събирането на финансови средства се включват Б. Вазов и българската певица Хр. Морфова, която изнася благотворителни представления заедно с пианистката си Людмила Проконова. Ръководството на „Българска седянка“ изпраща и на двете специално благодарствено писмо „за помощта в акцията при събиране на средства за подпомагане пострадали-

¹ Кралство на сърби, хървати и словенци; от 1929 г. – Кралство Югославия. – Б. ред.

² Израз на тези негови усилия са неколкото срещи с президента Т. Г. Масарик и с външния министър Е. Бенеш. Срвн. напр. Николова 2000: 94 – 95, 97 – 98.

те от земетресението в България“³, което помества в българския периодичен печат (Демократически сговор 1928а: 4).

Сътрудничеството между „Седянката“ и именитата българска оперна певица се проявява и през есента на същата година, когато дружеството за пръв път чества Деня на народните будители (на 1 ноември 1928 г.). Сред официалните гости на тържеството са целият състав на българската легация начело с Б. Вазов и представители на чешкия интелектуален елит. Официалната част е открита от тогавашния председател на „Седянката“, който окачествява българските народни будители „като силни духове, безкористни дейци и големи творци“, посветили се в служба на българщината. „Тези дейци изпъкват като големи родолюбци, които са знаели да се жертват за общото добро. Прекланяйки се пред техните сенки, ние желаем да се вдъхновяваме от техния пример и да работим преди всичко за своето, за българското и славянското“, отбелязва той. Председателят на БНАС посвещава своето изказване на един от народните будители, българския поет Иван Вазов, което е и своего рода жест към неговия по-малък брат, българския пълномощен министър в Прага. Във втората – литературно-музикална – част на вечерта се изявяват българските студенти, които декламираат стихове на Иван Вазов, а техният хор поздравява публиката с български народни песни. И този път вечеринката не минава без музикалния поздрав на Хр. Морфова и Л. Проконова. Художникът Александър Добринов, който по онова време живее в Прага, участва в забавата по оригинален начин – под звуците на музикален съпровод той рисува техни карикатури (Демократически сговор 1928б: 3). През следващите години Денят на народните будители се превръща в традиционен празник на дружеството.

През пролетта на 1929 г. отношенията между „Седянката“ и българската легация в Прага се влошават. Непосредствен повод за конфликта става комедията *Герои* на британския драматург Джордж Бърнард Шоу. Тя вдига голям шум със своя сюжет. Действието се развива в България по време на Сръбско-българската война (1885). Потърсил гостоприемство у едно обикновено българско семейство, швейцарски доброволец в сръбската армия с презрение коментира пред него българския начин на воюване, оприличавайки го на битка с вятърни мелници. Самите български войници са наречени „дилетанти“ и донкихотовци (Петров, Гел 2011: 23). В други сцени на пиесата българите са представени като „задръстени“ и „необразовани“ хора, които живеят в мръсотия и нямат изградени елементарни хигиенни навици (Ческе слово 1929б: 7).

³ Централен държавен архив, ф. 488к, оп. 2, а. е. 97, л. 14 – 15.

В началото на 1929 г. Виноградският театър решава да включи пиесата *Герои* в репертоара си за месец април. Според разказа на един от студентите, Боян Войников, ръководството на театъра, имайки предвид освиркването на пиесата от българските студенти през 1924 г. в Швандовия театър⁴, още на 17 март 1929 г. уведомява членовете на „Българска седянка“ за предстоящото представление. Дирекцията на театъра предупреждава дружеството, че със съдействието на полицията е взела предпазни мерки срещу евентуални демонстрации. Едновременно с това ръководството обещава, че ще се направят известни корекции в пиесата, така че тя да бъде играна „абстрактно“. Въпреки това „Седянката“ изпраща до директора на театъра декларация, подписана от 110 български студенти, с която те протестират срещу поставянето на пиесата:

Недоумяваме как тук, в Прага, ареопага на нашата обща славянска култура, може да се допусне да се рекламира едно творение, което петни незаслужено един славянски народ. [...] Целокупната българска колония и студентство тук, изправени пред този печален факт, с тези мисли искаме да покажем пред вас, г-н Директоре, че поставянето на пиесата *Герои*, въпреки всички опити за абстрактното представяне на последната пред публиката, ще оскърби тук и там в България всяко българско сърце, защото от сцената на един славянски театър ще бъде подхвърлена една пиеса, майсторски написана, може би, забавителна и интересна, но лъжлива в основата си и оскърбяваща един братски народ. Преди години тук, в Прага, се е правил опит да бъде поставена въпросната пиеса на сцената на друг един театър и опитът е пропаднал. Днес ние няма да пречим, не можем да имаме и това право, но искаме да знаете нашето мнение и мисли по въпроса.

(Студентска борба 1929: 3; Войников 1929: 5)

По думите на Б. Войников, когато студентите връчили декларацията на директора на театъра, за тяхна голяма изненада той им съобщил, че българската легация в Прага е дала писменото си съгласие пиесата да бъде играна, но с уговорката да бъде изменена. Пресаташето на българската легация Христо Борина потвърждава пред представители на „Седянката“ думите на директора (Студентска борба 1929: 3). Той не отрича, че пиесата „засяга българската култура по време на Сръбско-българската война“, но категорично отказва от името на цялата легация да подкрепи протестните действия на българските студенти⁵. Както впоследствие се оказва, ръководството на театъра действително се съобразява с българс-

⁴ За гневните протести на тамошните български студенти по повод на пиесата вж. Петров, Гел 2011: 62 – 65.

⁵ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 3 – 4.

ката легация – в пиесата се нанасят някои корекции и действието се пренася от България в Букурещ (Петров, Гел 2011: 81; Ческе слово 1929: 3). Въпреки това, когато на 4 април се провежда генералната репетиция на комедията, представители от „Седянката“ продължават да твърдят, че сарказмът в нея е запазен (Студентска борба 1929: 3; Войников 1929: 5). Нещата се усложняват и от обстоятелството, че цар Борис III е на посещение в Прага между 3 и 5 април. За да предотврати избухването на евентуален скандал по време на престоя му в столицата, ръководството на театъра решава да отложи премиерата на пиесата за 8 април „по технически причини“ (Петров, Гел 2011: 80; Ческе слово 1929а: 4), тоест непосредствено след отпътуването на царя за Берлин.

Според Б. Войников никой от легацията не посещава премиерата на *Герои* на 8 април, но присъствието на българските студенти там е осезаемо. Техни представители раздават на зрителите листове с протестна декларация, в която изразяват отрицателното си отношение спрямо поставянето на пиесата:

Никога няма да забравим, че черпейки тук славянска култура и завърнали се в своята родина огорчени, ще си спомняме, че в славянска Прага се обижда и тъпче брат славян. Съжаляваме също така, че комедията ще се играе точно във времето на радушния прием, който се оказва на Н. В. цар Борис III в Прага, който от всички славянски държави първи посети Чехословакия. Като изказваме голямото си съжаление за този тъжен факт, молим съчувствениците на славянството за морална подкрепа.

(Войников 1929: 5)

Полицията, която блокира театъра, арестува разпространителите на протестните писма. Въпреки това според Боян Войников „през цялото време студентството се държа извънредно коректно, което се премного хареса на дошлите специално журналисти от почти всички редакции по покана на българските студенти“. В средата на трето действие всички студенти напускат театъра и се отправят към полицейския участък, за да искат освобождаване на арестуваните си колеги. „Отраден факт е, че на другия ден вестниците единодушно подчертаха възхищението си от българските студенти и явно укориха дирекцията на театъра и всички фактори, които са позволили да се петни незаслужено и с нищо неоправдано българският народ“, завършва своята дописка до в. „Мир“ Боян Войников (Войников 1929: 5).

Действително чехословашката преса дава голяма гласност на случая. Преобладаващата част от коментарите са в подкрепа на българските студенти. Във в. „Лидове новини“ отношението на Дж. Б. Шоу към

българските войници се определя като „безсолно“, „хапливо“ и „отровна“ (Петров, Гел 2011: 79). Вечерното издание на „Народни листи“ е не по-малко критично:

Защо режисьорът на Виноградския театър е избрал тази толкова стара, слаба и противославянска комедия вместо някоя от по-стойностните работи на Шоу? Нима иска отново да дразни българите? За огромно съжаление тази сатира не подиграва само българите, а цялото славянство.

(Народни листи 1929: 2)

Вестник „Ческе слово“ възприема малко по-балансирана позиция. Той не отрича, че и чехите биха реагирали по начин, подобен на българските студенти (Вечерни Ческе слово 1929: 2), но същевременно отправя елегантен упрек към българските студенти, че им липсва чувство за хумор: „Народ, който не разбира от добронамерена шега, няма право да протестира“ (Ческе слово 1929: 3).

Изглежда, че отношенията между „Седянката“ и българската легация бързо се изглаждат, тъй като още в средата на май с. г. пресаташето Христо Борина е един от поканените на поредната вечеринка на дружеството (Народни политика 1929: 3). В началото на следващия месец „Седянката“ и българската легация в Прага са сред организаторите на тържествата, посветени на 1000-годишнината от „Златния век“ на цар Симеон Велики и на 50-годишнината от Освобождението на България. Заедно с Чехословашкия национален съвет, Пражкия общински съвет и дружеството „Чехословашко-българска взаимност“ Б. Вазов поема патронажа на тържеството, което се провежда на 5 юни в голямата зала на старото пражко кметство. За значимостта на двойния празник красноречиво говори обстоятелството, че президентът Т. Г. Масарик и членове на чехословашкото правителство изпращат поздравления, а сред официалните гости са председателят на чехословашкия Сенат, чехословашки министри и депутати, ректори на висши учебни заведения в Прага, професори, журналисти, чуждестранни дипломати, представители на Славянския институт и др. Тържеството е открито с музикалния поздрав на чехословашкия хор „Кршижковски“. Председателят на „Чехословашко-българска взаимност“ Алфонс Муха и проф. М. Вайнгард изтъкват значението на „Златния век“ на цар Симеон за културното развитие на българския народ и на славянството. Проф. Йозеф Пата и руският публицист емигрант Василий Немирович-Данченко посвещават изказванията си на Освобождението на България. В речта си Б. Вазов изразява надежда, че Русия, освободителката на България, отново ще заеме „своето първо място между славянските държави“, и отправя благодарност към чешкия народ за приноса му в изграждането на ново-

освободената българска държава (Демократически сговор 1929а: 1; Славик 1929: 6).

През лятото на 1929 г. започва подготовката на тържествата, посветени на половинвековния юбилей на „Българска седянка“. Ръководството на дружеството отправя молба до всички основатели, бивши и настоящи членове на дружеството да изпратят спомените си до ноември 1929 г. на адреса на българската царска легация (Демократически сговор 1929б: 1). Според Хр. Борина обаче подготовката не минава напълно безпроблемно, „заслуга“ за което имал студентът Б. Войников: „Както сте забелязал – пише той в писмо до Ал. Теодоров-Балан, у тоя момък има доста упорство и склонност към противене на всяка власт и нейните представители, без да се пита кои и какви са те. Дошъл с настроение против Легацията, той продължава да води „борбата“, и настойчивостта му в тая посока се прояви още при подготовката на дружествената 50-годишнина“⁶.

Дори да е имало „търкания“ между българските дипломати и ръководството на „Седянката“, те не се отразяват на честването на 50-годишнината на българското студентско дружество. „За българската колония и нейните приятели в Прага юбилейният ден на „Българска седянка“ беше истинско тържество. Щастлива случайност сбра този ден на едно старите възторжени ратници на славянската идея – Вас[ил] Атанасов, [Александър] Тодоров Балан, Ив. Мърквичка и Влад[ислав] Шак, които преди 50 год. в разцвета на своята младост са градили основите на българското студентско дружество...“, започва възторженият репортаж от Прага, поместен на страниците на в. „Мир“. Тържеството, което се провежда под патронажа на пълномощния министър Б. Вазов, започва в неделната утрин на 12 януари 1930 г. с поклонение на българските студенти и дошлите от България гости – предимно бивши членове на „Седянката“, пред гроба на неизвестния воин. След това шествието продължава до голямата зала на старото кметство, където е същинското начало на празника с изпълнение на чехословашкия и българския химн от известния хор „Кршижковски“. Един от основателите на „Седянката“ и неин първи председател – В. Атанасов, припомня чешкия принос в изграждането на българската интелигенция, а Александър Теодоров-Балан (вторият ѝ председател) изтъква значението на студентското дружество за сближаването между българи и чехи. „Благодаря горещо на академическото д-во „Българска седянка“ за досегашната му успешна дейност и от сърце му пожелавам преуспяване в по-нататъшната му дейност за неговото благо и за благо на славянското дело“ – отправя своя поздрав към членовете на „Седянката“ чехословашкият заместник-министър на прос-

⁶ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 5.

ветата. От името на „Чехословашко-българска взаимност“ Владимир Сис припомня приноса на първите български студенти в чешките земи за българо-чешкото културно сътрудничество. Своите приветствия отправят заместник-ректорът на Карловия университет и ректорът на Политехниката, представители на Дружеството на славянските жени, на Дружеството на славянската младеж, на славянски студентски дружества, а президентът Т. Г. Масарик и чехословашкото правителство изпращат поздравителен адрес. За почетни членове на „Седянката“ са обявени В. Атанасов, Ал. Теодоров-Балан, чешкият музиколог и етнолог Лудвиг Куба, В. Немирович-Данченко и др. (Стефанова 1930: 3, Народни политика 1930: 2, Лидове новини 1930: 2).

Освен на юбилейните тържества Б. Вазов поема патронажа и на по-редното новогодишно тържество на „Седянката“. „Тазгодишната вечеринка излезе много по-тържествена и с по-голям успех, отколкото е бивало друг път; а то свидетелствува, че броят на нашите приятели в Чехославия постоянно расте“, коментира българската преса. Действително чешкото присъствие на тържеството е осезаемо – ректорите на Карловия университет и Политехниката, чешките етнологи Л. Куба и проф. Л. Нидерле, председателят на чехословашко-югославянската лига проф. М. Мурко, чешкият политик Вацлав Клофач, директорът на Чехословашката телеграфна агенция Емил Чермак, проф. Й. Пата и др. Главни действащи лица в музикалната част са хорът „Кршижковски“, тамбурашкият оркестър на българските студенти в Бърно и виолончелистът Славко Попов (възпитаник на Виенската консерватория) (Демократически сговор 1930: 2).

Непосредствено след юбилейните тържества и новогодишната вечеринка през януари 1930 г. отношенията между „Българска седянка“ и легацията отново се влошават. Според Хр. Борина главната причина за поредния конфликт се оказва тогавашният председател на „Седянката“ Б. Войников:

След новогодишната вечеринка на 14.1.1930 г. по негово предложение биде изключен от дружеството инж. Т. Генков, бивш председател на „Седянка“ и работил повече от 10 години в същото дружество. [...] Изключен бе под предлог, че бил „откраднал“ сто крони от дружествената каса на вечеринката, на която бе касиер. Това изключване породило големи крамоли сред дружеството, членовете на което (96 души) се разделиха на две враждуващи страни.⁷

⁷ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 5 – 7.

Според пресаташето на българската легация и той, и българският пълномощен министър Б. Вазов в продължение на няколко месеца безуспешно се опитват да постигнат помирение между двете групи. Предложеният от Хр. Борина изход от създалото се положение – избиране на ново ръководство, е отхвърлен от тогавашния председател на дружеството.

От гореизложеното става ясно, че единството на „Седянката“ отново (след 1923 г.) е поставено на сериозно изпитание. Недоволните от изключването на Т. Генков 46 студенти напускат дружеството и през есента на 1930 г. учредяват ново – „Св. св. Кирил и Методий“, чиито цели и задачи не се различават от тези на „Седянката“ (Мархалева 2013: 126 – 127). Б. Вазов и легацията взимат страната на новото дружество и от този момент нататък участват само в неговите забави.⁸

Това разделение сред българското студентство в Прага се наблюдава и през следващата година при подготовката на новогодишните тържества. Б. Вазов заедно с цялата българска легация отказва да участва във вечеринката на „Седянката“ и вместо това поема патронажа на организираната от „Св. св. Кирил и Методий“ няколко дни по-рано новогодишна забава. В нея се включват тамбурашкият оркестър на българските студенти в Бърно, чешкият хор „Кршижковски“ и „отбрано пражко общество“, а бившият български цар Фердинанд изпраща писмени приветствия до дружеството, гласи краткият журналистически репортаж във в. „Зора“ (Зора 1931: 5).

Естествено, членовете на „Българска седянка“ реагират остро на поведението на българската легация. В официално писмо до Министерството на народното просвещение те обвиняват Б. Вазов, че чрез гореспоменатата вечеринка той заедно „със своите чиновници Хр. Борина и П. Станков“ се опитват да провалят бала на „Седянката“ и така да я компрометират пред чешкото общество. Според ръководството на „Българска седянка“ усилията на българските дипломати остават без успех. Напротив, балът на „Седянката“ минал повече от бляскаво под патронажа на българския министър на просветата Александър Цанков и на ректорите на няколко пражки висши учебни заведения. Сред почетните гости на бала са Вл. Сис, Й. Пата, председателката на Дружеството на славянските жени, членове на „Чехословашко-българска взаимност“ и на други славянски дружества. За почетни членове на дружеството са провъзгласени представители на чехословашкия интелектуален елит. Според ръководството на „Седянката“ този бал е свидетелство, че

⁸ Пак там, л. 8.

тя се радва на подкрепата не само на „трезвото родолюбиво българско студентство“, но и на „цялото чехско видно общество в Прага“⁹.

Тъй като конфликтът се оказва не само продължителен, но придобива и твърде остри форми, и двете страни търсят посредници за неговото изглаждане. Чрез Владимир Сис (който взима страната на „Седянката“) в ролята на помирител е привлечен Васил Атанасов. Той защитава студентите от „Седянката“ и остро осъжда отношението на Б. Вазов към тях. В. Атанасов уверява чешкия журналист, че е запознал със случая Ал. Теодоров-Балан и двамата ще се опитат да въздействат на българския пълномощен министър¹⁰. С призив за съдействие към Ал. Балан се обръща и Хр. Борина¹¹. Подобно на В. Атанасов Ал. Балан взима страната на „Българска седянка“, намирайки за безсмислено съществуването на новата студентска организация. „Нима целите и задачите, с каквито се препоръчва „Св. св. Кирил и Методий“, не са били поставяни и от „Българска седянка“? – отправя той директен въпрос към Б. Вазов в началото на януари 1931 г., настоявайки за неговото съдействие за изглаждане на конфликта. В писмо до двете дружества няколко седмици по-късно бившият председател на „Седянката“ ги призовава да спрат да се карат, защото „никой не е бил... съвършен“. Ал. Балан предлага помирението да стане чрез организиране на тържество за българските студенти и легацията. В крайна сметка неговите опити завършват без успех, защото в последното си писмо до Б. Вазов (към началото на февруари 1931 г.) Ал. Балан признава, че е безсилен да сдобри българските студенти в Прага¹². До подобен извод стига и Хр. Борина: „Въпреки постъпките, които легацията ни предприе на няколко пъти, за да внесе успокоение и примирение между враждуващите, крамолите още продължават“¹³, гласи част от докладната му до Министерството на народното просвещение от средата на февруари с. г.

И през следващите месеци българската легация категорично отказва да участва в културните прояви на най-старото българско студентско дружество. По повод на организираната от „Българска седянка“ българо-полска вечер през март с. г. с участието на Ян Мърквичка, Владимир Сис и представители на полската легация Б. Вазов и останалите български дипломати в Прага също получават покани, но нито един от тях не присъства (Независимост 1931: 1). По ирония на съдбата два месеца по-късно разединеното българско студентство за пръв път отбелязва в славянска Прага

⁹ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 2 – 3.

¹⁰ ЦДА, ф. 2104, оп. 1, а. е. 3, л. 1 – 2.

¹¹ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 10.

¹² Научен архив на БАН, фонд 109к, опис 1, а. е. 706.

¹³ ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а. е. 416, л. 1.

Деня на славянската писменост и българската култура. Българската легация начело с Б. Вазов се включва само в тържеството, организирано от дружеството „Св. св. Кирил и Методий“, на което се почита и паметта на българския революционер Христо Ботев. На празника присъстват почетният консул Вл. Шак, представители на чехословашкото външно министерство и на други славянски дружества. Тържеството започва с музикалния поздрав на чешкия хор „Виноградски хлахол“. От името на Славянския институт своите приветствия поднася проф. Й. Пата, който изтъква „заслугите на Кирила и Методия за създаване на чехословашката култура“ и рецитира стихотворението на Сватоплук Чех „Кирил и Методий“. В празника се включват живеещият от 1929 г. в Прага поет Кирил Христов със своята „Песен за св. св. Кирила и Методия“ и студентът Иван Гърков с рецитал на Ботеви стихотворения. В изказванията си Хр. Борина и Б. Вазов правят паралел между делото на двамата Солунски братя и личността на българския революционер, наричайки ги „тримата апостоли на българската просвета и на българската свобода“, които символизирали „най-възвишеното“ на българския дух (Борина 1931: 3).

Студентите от „Българска седянка“ не взимат участие в празника, а заедно с „Чехословашко-българска взаимност“ няколко дни по-късно организират отделно тържество, посветено на Солунските братя и Христо Ботев. Предвидено е то да се проведе в пражкото предградие „Мала Хухле“, а Владимир Сис е поканен да изнесе сказка за тях (Народни листи 1931: 3).

От гореизложеното става ясно, че избухналият в началото на 1930 г. конфликт между българската легация и „Седянката“ се оказва не само сериозен, но и непреодолим. Вероятно с това трябва да си обясним и обстоятелството, че липсва информация за активна културна дейност на най-старото българско студентско дружество през втората половина на 1931-ва и първата половина на следващата година. Наред с това в края на 1932 г. антагонизмът в средите на българското студентство в Прага и обтегнатите отношения с българската легация започват да пълнят страниците на българския периодичен печат. В един от ноемврийските броеве на „Демократически сговор“ анонимен автор, подписан с псевдонима „Горпедо“, подлага на унищожителна критика тамошните български студентски дружества:

Надали съществува по-разнебитена колония на българите в чужбина от тази в Прага. Студентството е разделено на няколко дружества, чиято задача не е никак просветителска. Студентките и студентите клюкарстват помежду си, политиканстват и се цепят на отделни групи.

(Горпедо 1932: 3)

Най-голяма отговорност за това носят председателите на въпросните дружества, както и някои „чехи, които отдавна не са студенти“. С ироничен тон, граничещ със сарказъм, авторът напада „Българска седянка“ за това, че в нея се е оформила „една група – разкошен букет, свит от най-благоуханни цветя – от няколко „благонадеждни“ чеда на България...“. Прави впечатление, че липсват нападки по адрес на другото дружество – „Св. св. Кирил и Методий“, и дори не се изключва вероятността от обединението на двете дружества

Описаната по този начин нерадостна картина – разединеното българско студентство в Прага, е характерна за последните две години от дипломатическия мандат на Борис Вазов, който е отзован от Прага през лятото на 1932 г. На негово място е назначен Панчо Дорев. Непосредствено след идването му в чехословашката столица започва да се наблюдава консолидация сред членовете на „Българска седянка“ и „Св. св. Кирил и Методий“. Именно това посочва в доклада си до министър-председателя и външния министър – Никола Мушанов, през септември с. г. П. Дорев: макар „българското студентство в Прага и Чехословашко“ в последните години да е „било изкуствено разединявано“, напоследък се наблюдавала тенденция към обединение. По думите на българския дипломат, когато председателите на „Българска седянка“ и „Св. св. Кирил и Методий“ го посещават в легацията, за да го поздравят, той използва случая да ги подкани към сплотеност, която „ще направи отрядно впечатление на българското правителство и на общественото мнение в България“. Според него съветите му оказват нужния ефект върху студентите. Само два месеца по-късно П. Дорев докладва, че обединението е вече факт:

Дружеството „Св. св. Кирил и Методий“ възприе съветите, които му дадох, и се разтури, неговите членове по право минават в редовете на най-старото академическо дружество „Българска седянка“. Идната седмица се очаква да се състои общото събрание, което окончателно да оформи това сливане.¹⁴

Така че, когато цитираната по-горе дописка от средата на ноември 1932 г. се появява на страниците на в-к „Демократически сговор“, българската легация в Прага веднага излиза с официално опровержение в чехословашката преса:

В настоящия момент българската [студентска] колония в Прага е толкова единна, каквато не е била през последните четири години. Студентите вече

¹⁴ ЦДА, ф. 460к, оп. 2, а. е. 53, л. 214 – 215, 217.

са сплотени и не се цепят на различни групички, съществуващи в миналото. Също така не е вярно твърдението, че „някои чехи“ отравяли живота на българските студенти. Чехите и чешката общественост винаги са гледали на тях със симпатия. Хиляди българи, чешки възпитаници, ще отнесат със себе си в България чехословашката култура с цел задълбочаване контактите между двата народа и по-дълбокото им взаимно опознаване.

(Венков 1932: 4)

Заклучение

В настоящото изследване разгледахме дейността на пражкото студентско дружество „Българска седянка“ от края на 20-те и началото на 30-те години на миналия век и отношенията му с българската легация по време на мандата на българския пълномощен министър Б. Вазов. Анализиранията информация показва, че тези взаимоотношения могат условно да се разделят на два периода. През първия (1927 – 1929) те минават под знака на интензивно сътрудничество в културната сфера. Появилите се недоразумения през 1929 г. са по-скоро временни и не застрашават нито единството на „Седянката“, нито културния ѝ живот. През втория период (1930 – 1932) отношенията между „Седянката“ и легацията взимат драматичен обрат и постепенно прерастват в остър конфликт, който е преодолян едва при приемника на Б. Вазов.

ЛИТЕРАТУРА

- Борина 1931:** Борина, Хр. Писмо от Прага. // *Мир*, XXXVII, № 9267, 3.VI.1931, с. 3.
- Вечерни Ческе слово 1929:** Bulharsko ve světle Shawově: „Stačí se mýt jednou týdně“. // *Večerní České slovo*, XXI, № 82, 9.IV.1929, 2.
- Венков 1932:** Bulharští studenti budou u nás jednou nositeli naší kultury ve své domovině. // *Venkov*, XXVII, № 282, 30.XI.1932, 4.
- Войников 1929:** Войников, Б. Българското студентство и театърът в Прага. // *Мир*, XXXV, № 8641, 20.IV.1929, 5.
- Демократически сговор 1928а:** Българските студенти в Прага. // *Демократически сговор*, VI, № 1392, 15.VI.1928, 4.
- Демократически сговор 1928б:** Деньт на българск[ите] будители в Прага. // *Демократически сговор*, VI, № 1506, 12.XI.1928, 3.
- Демократически сговор 1929а:** Тържествено чествуване на 1000-годишнината на Симеона в Прага. // *Демократически сговор*, VII, № 1684, 6.VI.1929, 1.
- Демократически сговор 1929б:** Юбилей на студентското д-во в Прага. // *Демократически сговор*, VII, № 1734, 7.VIII.1929, 1.

- Демократически сговор 1930:** Българите в чужбина. // *Демократически сговор*, VIII, № 1870, 21.I.1930, с. 2.
- Зора 1931:** Българите в Прага. // *Зора*, XXIV, № 3455, 11.I.1931, 5.
- Лидове новини 1930:** Padesát let Bulharské sedjanky v Praze. // *Lidové noviny*, XXXVIII, № 21, 13.I.1930, 2.
- Мархолева 2012:** Мархолева, Кр. „Българска седянка“ – културен анклава в „славянския Йерусалим“. // *Българската бохемистика днес*. Доклади от Националната научна конференция „Българската бохемистика днес“, проведена на 21 октомври 2011 г. в София. Съст. Хр. Дейкова, Вл. Пенчев. София: Парадигма, 2012, 302 – 316.
- Мархолева 2014:** Мархолева, Кр. Пражкото студентско дружество „Българска седянка“, българският национален въпрос и чешката общественост. // *20 години „Бохемия клуб“*. Юбилеен сборник. Съст. Вл. Пенчев. София: Парадигма, 2014, 289 – 300.
- Мархолева 2013:** Мархолева, Кр. Щрихи от дейността на пражкото академично дружество „Българска седянка“ в междувоенна Чехословакия. // *Исторически преглед*, LXIX, № 3 – 4, 2013, 109 – 132.
- Народни листи 1929:** Starý Shaw. // *Národní listy – večerník (Národ)*, LXIX, № 83, 9.IV.1929, 2.
- Народни листи 1931:** Bulharský svátek sv. Cyrila a Metoděje a národního básníka Christo Botjeva. // *Národní listy*, LXXI, № 153, 4.VI.1931, 3.
- Народни политика 1929:** *Národní politika*, XLVII, № 130, 11.V.1929, 3.
- Народни политика 1930:** Slavnost bulharské „Sedjanky“. // *Národní politika*, XLVIII, № 12, 13.I.1930, 2.
- Независимост 1931:** В. Г. Полско-българско тържество в Прага. // *Независимост (Даскалов)*, XI, № 2944, 28.III.1931, 1.
- Николова 2000:** Николова, В. *Сеячът. Д-р Борис Минчов Вазов (1873 – 1957). Жизнен и творчески път на политика, публициста и дипломата*. В. Търново, 2000.
- Петров 1928:** Петров, Л. Сближение с югославянските студенти. // *Студентска борба*, II, № 7, 7.V.1928, 2.
- Петров 1928а:** Петров, Л. Сближение с югославянските студенти. // *Студентска борба*, II, № 8, 16.V.1928, 2.
- Петров, Гел 2011:** Петров, П., Гел, К. България на Джордж Бърнард Шоу – конструкция и рецепция. // *Нашата Европа. Български предстативи за своето и чуждото 1870 – 1945*, София: Ciela, 2011, 17 – 93.
- Славик 1929:** Инж. Иос. Славик. Симеоновите тържества в Прага. // *Студентска борба*, IV, № 20, 27.VII.1929, 6.
- Стефанова 1930:** Стефанова, Н. Отзвучи от славянска Прага. // *Мир*, XXXVI, № 8890, 21.II.1930, 3.

- Студентска борба 1929:** Нашите студенти в Прага и тяхната благородна борба. // *Студентска борба*, III, № 16, 20.V.1929, 3.
- Студентска борба 1940:** Първите стъпки на БНСС. // *Студентска борба*, XIV, № 6 и 7, 25.VIII.1940, 1.
- Танчев 1999:** Танчев, Ив. Организации и обществено-политически изяви на българските студенти в чужбина (1878 – 1886). // *Исторически преглед*, LV, № 5 – 6, 1999, 21 – 41.
- Танчев 2000:** Танчев, Ив. Организации и обществено-политически изяви на българските студенти в чужбина (1886 – 1894). // *Исторически преглед*, LVI, № 1 – 2, 2000, 109 – 133.
- Торпедо 1932:** Торпедо. Писмо от Прага. Българската колония в Прага. // *Демократически сговор*, X, № 2710, 15.XI.1932, 3.
- Ческе слово 1929:** Ani při demonstracích nebývá vidět tolik strážníků, co při premiéře Shawovy komedie „Hrdinové“ na Vinohradech. // *České slovo*, XXI, № 70, 10.IV.1929, III. zvláštní vydání, 3.
- Ческе слово 1929а:** Divadla. // *České slovo*, XXI, № 52, 4.IV.1929, II. vydání, 4.
- Ческе слово 1929б:** Shaw a vzdělanosti. // *České slovo*, XXI, № 57, 10.IV.1929, II. vydání, 7.